

A veszély vállalásának elméleti és gyakorlati problémái

I., Alapvetés

Jelen dolgozat a veszély vállalásának vizsgálatával kíván foglalkozni, olyan válaszok megfogalmazásával, amelyek a gyakorlatban és az elméletben felmerülő problémákra reflektálnak. A kutatás kiindulópontja az élethez való jog személyi hatályának behatárolása és így az Alaptörvény II. cikkének rendelkezése mely szerint az *emberi méltóság sérthetetlen*, továbbá az Alkotmánybíróság erre vonatkozó, oszthatatlansági doktrínát valló gyakorlata. A fenti alapjog korlátozását jelentő problémakör vetületét a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 23. § (3) bekezdésében foglaltak jelentik, így elsősorban ezt fogom elemzésem alá venni, szükséges mértékben kitérve a nemzetközi, és alkotmányjogi vonatkozású kérdésekre is. Figyelemmel a Btk. preambulumban foglaltakra, az ember sérthetetlen és alapvető jogainak védelmére hivatott büntetőjogszabályok a büntetendőséget kizáró okok rendszerén keresztül a formálisan jogellenes cselekményeket is oltalmazzák. Így például a végszükség mint az emberi méltóság sérthetlenségét védő a Btk. Különös Részébe illő tényállászerű elhárító magatartások gyakorlása során, a törvény által szűkített körtől eltekintve mindenkit megillető jogosultság. De milyen korlátozás érvényesül ezen a területen? Érvényesülhet-e bármifajta korlátozás?

Elöljáróban szükséges tisztázni a veszély, majd annak egy kvalifikált formájának a végszükségi veszélynek a fogalmát, tekintettel arra, hogy az ilyenkor végrehajtott cselekmények képezik a vizsgálat tárgyát. A veszély, mint objektív helyzet az emberi tudattól függetlenül létrejöhet és hathat, szubjektív szempontból az érintett személyeknél állapotváltozást idéz elő (általában ijedséget vagy pánikot) és általában ennek hatására kerül sor a tényállászerű magatartás tanúsítására. Pszichés szempontból a félelem hatása alatt álló személyt, saját személyisége fejlettségénél alacsonyabb rendű reakciókra készíti, tehát regresszív hatása van, jellemzően az ösztönös cselekvések túlsúlyba kerülnek². A végszükségi veszély fogalma - tekintettel arra, hogy az ilyenkor elkövetett cselekmény ártatlant sújt - fentiekén túl speciális többlet feltételt is tartalmaz, mint a veszély közvetlenségét, másként el nem háríthatóságot (kitérés kötelezettségét), és az előidőzésében való vétlenséget.

Az ilyen helyzetbe sodródó elkövető azonban nem hivatkozhat végszükségre akkor sem ha a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége. Álláspontom szerint azzal, hogy a törvény bizonyos (pontosan meg nem határozott) hivatást üzőket eleve kizár a személyi köréből az élethez való jog érvényesülését korlátozza. A kérdés az, hogy a közérdek és az állam által megkívánt szükségletek (közbiztonság, katasztrófa, háború) igazolhatják –e a fenti restriktívot. Mindenesetre a jogirodalom kevésbé érdemesített kérdésének számító erkölcsi és

¹ PhD-hallgató (PPKE-JÁK), ügyészeti fogalmazó.

² Zellei Gábor: Katasztrófa pszichológia, Credit, Budapest, 1996. 17.old.

gyakorlati problémákat is felvető ellentmondásos helyzetet, a szerzők többsége csak megemlíti, nagyobb terjedelmű dolgozat e körben még nem született.

A nemrég hatályba lépett új Btk. a korábbi szabályozást változatlan formában megtartotta, így a kodifikáció során sem a szabályozás létjogosultságának felülvizsgálatára sem annak újrafogalmazására nem került sor, ami utóbbi esetben a szembetűnő fogalmi zavarok miatt szükséges lett volna.

II., Történeti áttekintés

Az élet feláldozása a történelmi fejlődés korai szakaszában nem mint jogi, sokkal inkább erkölcsi, hitbéli kérdésnek, kötelességnek számított. A rendelkezésre álló elenyésző jogforrás inkább e kötelesség megszegését szankcionáló szabálynak tekintendő.

Már Mózes I. könyvében³ találhatunk arra utaló forrást, hogy egy magasabb rendű hatalom érdekében minden, így az élet is feláldozható, természetesen ez a hívő ember szempontjából egyben erkölcsi felmagasztosulásnak, hitbéli erénynek is számított. Az úr szavai szerint *vedd a te fiadat, a te egyetlenedet, akit te szeretsz, Izsákot, és menj el Móríjának földjére, és áldozd meg ott égő áldozatul*. Habár az Ábrahámnak szóló üzenet a „Ne ölj” parancsával ellentétben állt ő mégis hajlandó lett volna ezt megszegni az úrért és annak akaratából.

Az ókorban a legnagyobb veszéllyel járó foglalkozást a katonáskodás és a hajófuvarozás jelentette. A római légiókban a tizenhét és negyvenhat év közötti férfiakra nézve a katonai szolgálat állampolgári kötelezettség volt, az ezt megtagadó személyek a civiljog alapján büntetésből rabszolgává válhattak⁴. Az úrral egy házban lakó vagy kíséretében lévő rabszolgák a Kr. u. 10. évből származó Senatus Consultum Silanianum alapján kötelesek voltak saját életük veszélyeztetése árán megmenteni a gyilkosság áldozatául eső tulajdonosukat, az ezt nem teljesítő rabszolgákat szabadon meg lehetett ölni⁵. A felsorolt esetekben tehát ipso facto a hivatás és a társadalmi helyzet alapján az élet feláldozása kötelesség volt.

Az önkéntes elvállalásán alapuló veszéllyel járó következmények viselésére jó példa a hajós felelőssége, ugyanis ha más dolgainak épségben való megőrzését elvállalta és azokat nem adta vissza, a praetor keresetet adott a károsultnak, azonban ez nem volt feltétlen helytállási kötelezettség, a szükséghelyzethez hasonló esetek kivételt képeztek. A lex Rhodia de iactu mercium (Dig. XIV.,2.) szerint a hajósnak nem kellett azt a kárt viselnie, amely a tengeri vihar során a hajó megkönnyítése céljából kidobott árukból keletkezett. Az ebből adódó kárt meg kellett osztani mindazok között, akinek a hajó megmentéséhez vagyoni érdeke fűződött⁶. A tulajdonosok vagyoni értékeinek védelmén túl a hajón utazó társak élete is a veszély elhárítására okot adó körülménynek számított⁷, tehát az élet is védendő érték volt. Azonban a Digestában említett példa szerint (Dig. XIV, 2, 6 pr.) vihar során, a hajós köteles

---

³ I. Móz. 22: 1-2

⁴ Földi András-Hamza Gábor: A római jog története és institúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2007. 208. old.

⁵ Földi András-Hamza Gábor: id. mű 213. old.

⁶ A nemzetközi tengeri árufuvarozást jelenleg szabályozó York-Antwerpeni szabályok (mint szokvány) is ezt a kármegosztási módot alkalmazza szükséghelyzet fennállta esetén (zátonyra futás, tűzkár).

⁷ Walter Ashburner: Nomos Rodion Nautikus, The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2008. 157. old.

volt a közbenső kikötőben maradni és elvégezni a javítási munkákat, ennek hiányában a kármegosztási szabály nem érvényesült, ami egyfajta kitérés kötelezettségnek tekinthető. Alfenus szerint⁸ szintén nem kellett a foglalkozásához kötődő veszélyeket viselni ha, a hajót olyan erő hajtotta, amelyet nem lehetett uralni, még akkor sem ha elsüllyesztett egy vele szemben jövő hajót. Mindkét esetben tehát vagyoni sérelem okozása mellett a hivatással együtt járó veszély következményeinek viselése alól mentesülni lehetett.

A kánonjog a háborúban tanúsított magatartásokat, így az emberölést, mint quasi végszükségi helyzetet nem tekintette jogellenesnek⁹, a veszélyben lévő katona cselekménye tehát emiatt nélkülözötte a büntetendőséget.

Ami a témába vágó magyar szabályozást illeti, megállapítható a korabeli forrásokból, hogy a háborús veszély vállalása a jobbagyokat illetően kötelező volt, így az 1526. évi X. törvénycikk rendelkezett arról, hogy végszükség esetén fejenként kellett őket a háborúba vinni, egyéb esetben a fejenkénti hadba hívás nem volt kötelező. A fegyveres erők kiegészítő részeként harcoló polgári személyek tagjai, a fegyveres konfliktusokkal járó veszély viselésére elsőként a nemzetőrségről szóló 1848. évi XXII. törvénycikk szerint voltak kötelezhetőek. Ezután a népfölkelésről szóló 1886. évi XX. törvénycikk indokolása akként rendelkezett, hogy a béke idejében a hazafiúi köteleesség alól az általános védelmi kötelezettség elvénél fogva nem lehet felmenteni a törvény hatálya alá tartozókat, tekintettel arra, hogy *végszükség esetében ott legyenek a trón és haza védelmében*. Az eddig vizsgált példák arra engednek következtetni, hogy végszükségi helyzet fenn álltára nem azért nem lehetett hivatkozni mert bármely törvényi rendelkezés ezt megtiltotta volna, hanem mert maga az állam volt végszükségi helyzetben, ami az élet feláldozásának igényét önmagában megalapozta.

A második világháborút követő korszakban, tekintettel a természetjogi alapon nyugvó tanokra is, a fenti egyértelműnek tűnő tétel megingott. Gustav Radbruch művében¹⁰ idézi Dr. J. U. Schroeder főállamügyész egyik cikkét, aki Szászország Szövetségi Tartományából származó jogesetet említ. Eszerint 1943-ban egy a keleti fronton bevetett szász katona miután dezertált a szolgálati kötelezőből, menekülése közben az ebben őt megakadályozni kívánó őrmestert agyon lőtte, azonban a későbbi felelősségre vonás alól végszükség címén mentesült, figyelemmel arra, hogy az akkori jogrendszert természetjogi alapról kiindulva nem létezőnek tekintették. Továbbá hasonló esetet említ hazánk katonai büntető törvénykönyvről szóló 1948. évi LXII. törvény miniszteri indokolása is, miszerint előfordult, hogy az arcvonalban fekvő gyalogság napokon keresztül nem kapott étellelmezést, mert a szakács az erős tüzérségi tűz alatt tartott terepen az étellelmezést az arcvonalba a parancs ellenére sem szállította ki. A bűnvádi felelősségre vont szakács azzal védekezett, hogy cselekménye a Btk. (1878. évi V. tc.) 80. §-a értelmében nem büntethető, mert életének közvetlen veszélyétől való megmentése végett, végszükségben követte el.

A két hasonló esetben, az élethez való jog korlátozása tekintetében merőben eltérő válasz született, ami véleményem szerint a különböző jogi iskolák értékrendjét tükrözi. A

---

⁸ Nagy Ferenc: A végszükségről európai kitekintéssel, Györgyi Kálmán ünnepi kötet, KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 437. old.

⁹ Gerőcz Kálmán: A büntetőjogi végszükség, Budapest, 1914. 77. old.

¹⁰ Gustav Radbruch: Törvényes jogtalanság és törvény feletti jog, (ford: Varga Csaba) Jog és Filozófia, Szent István Társulat, Budapest, 2008., 233. old.

jogpozitivizmus talaján álló katonai Btk. 22. §-a expressis verbis kijelentette, hogy *a végszükség (Btk. 80. §) nem zárja ki olyan cselekmény beszámítását, amely az élet feláldozását megkövetelő katonai szolgálati kötelesség megsértését valósítja meg*, áttételesen az egész büntetőjogra kiterjedő problémát generált. A törvényhez kapcsolódó miniszteri indokolás a fenti kötelezettséget ipso facto a katonai élethivatás jellegéből önként adódó, minden körülmények között, még a katona életének és vérének feláldozásával is teljesítendőnek tartotta. A fenti abszolút, az állam és a honvédelem érdekeit mindenekfelett állónak tartó szabályozás álláspontom szerint több szempontból is önkényes. Fenti szabály a katonai szolgálati kötelezettség minden helyzetére kiterjedő, feltételen helytállását követel meg, így bármilyen jellegű politikai berendezkedés pozitív joga sakkfiguraként kényszerítheti állampolgárait a veszély vállalására.

A büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (Bt.) 16. §-a már a jelenlegi helyzetre is kihatóan, generális módon korlátozta a végszükségi helyzet megállapíthatóságát. A korlátozó rendelkezés szerint *nem lehet a végszükséget megállapítani, ha az elkövetőnek - hivatásánál fogva - kötelessége volt a veszély elvállalása*. A törvény miniszteri indokolása kifejezetten a katonai Btk. fentebb említett speciális rendelkezéseire hivatkozva, a veszéllyel járó hivatások akár önként, akár kötelességből történő betöltőit zárta ki a védekezés e formájából. Véleményem szerint az önkéntesen elvállalt veszély megemlítése és a végszükség általános korlátozásának az igénye pozitív elemként értékelhető, azonban hasonlóan a jelenlegi szabályozáshoz, túl általános, ezért az élethez való jog korlátozásának ezen indirekt formája kidolgozottabb megfogalmazást igényelne.

III. A jelenlegi szabályozás kritikája

A hatályos Btk. meghatározása szerint *nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, vagy akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége*. Véleményem szerint ez a meglehetősen tömör megfogalmazás a judikatúra teljes hiányában részletes kérdésfeltevéseket igényel, tekintettel arra, hogy önmagában nem kielégítő, vagy ellentmondásos választ ad.

A korlátozás irányát vizsgálva először szükséges annak megállapítása, hogy kinek a javára nem állapítható meg a végszükség. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény miniszteri indokolása pontosította a szöveg hatályát, miszerint ez a rendelkezés csak arra az esetre zárja ki a végszükség megállapítását, ha az ilyen hivatás gyakorlója saját személyét mentené a veszélyből. A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (továbbiakban Rtv.) és a Honvédelemről szóló 2011. évi CXIII. törvény (továbbiakban Htv.) is a jogos védelem mellett a végszükséget a jogos fegyverhasználat egyik eseteként szabályozza. Figyelemmel azonban arra, hogy mindkét jogszabályban fellelhető olyan rendelkezés¹¹ ami megköveteli a foglalkozás gyakorlása során az élet feláldozásának veszélyeztetését, így a végszükség keretei közt kizárólag a más személy védelmében alkalmazott fegyverhasználat tűnik

---

¹¹ Htv. 40. § (3) bekezdése az esküszöveg szabályozása során, míg az Rtv. 11. § (1) bekezdése a közbiztonság és a közrend védelme esetén ír elő ilyen kötelezettséget.

megengedhetőnek. Ezen kívül számos más magatartás tanúsításával is¹² el lehet járni a veszélyben lévő személy javára, így egy általánosabb megfogalmazás jobban igazodna a jogintézmény természetéhez.

Kérdéses továbbá az is, hogy a fenti restriktió az önként vállalt vagy a kötelező veszély vállalás során érvényesül, alapjogi szinten értelmezhető-e egyáltalán az állam által egyoldalú módon előírt olyan rendelkezés, ami az élet feláldozására vagy veszélyeztetésére kötelez. A fenti szabály csupán csak utal bizonyos fajta foglalkozást gyakorlóokra, azonban azt nem határozza meg, hogy jogszabályon kell alapulnia a korlátozásnak vagy erkölcsi alapú is lehet, ami a jogállamiság egyik sarokkövének számító normavilágosság követelményét sérti. Természetesen a taxatív felsorolás szükségtelen, de minden egyes fokozott veszéllyel járó foglalkozás (főként, ami a közérdek szempontjából irreleváns) nem képezheti a szabályozás tárgyát, a jellegét azonban kívánatos lenne meghatározni.

Végül álláspontom szerint dogmatikai szinten szükséges tisztázni a kötelesség összeütközés és a végszükség fenti korlátozásából adódó kollíziós kérdéseit is.

IV. A veszély vállalásának alapjogi kérdései

Ahogy a fentiekből következik, a veszély vállalásának két élesen megkülönböztethető – önkéntes és kötelező – formája között tehető különbség. Az Alkotmánybíróság e tárgykörben az alapjogi vonatkozását illetően is három határozatában fejtette ki véleményét.

A határozatok ismertetése előtt azonban meg kell ejteni néhány alapvetést. Az Alkotmánybíróság a 48/1998. számú (XI. 23) határozatban kifejtette, hogy az államnak az alapvető jogok védelmi mechanizmusa nem merülhet ki abban, hogy tartózkodik a jogsértésektől, hanem tevőlegesen, aktív módon kell gondoskodnia azok érvényesüléséről. Továbbá konkrét kötelezettsége, hogy az alapjogokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket önmagukban is védje.

Léteznek olyan, abszolút és elidegeníthetetlen jellegű jogosultságok, amelyekről való lemondás semmis, így természetesen az állam egyoldalú tűrés kötelezettséget előíró szabálya is az. A jogirodalom egységes abban a kérdésben, hogy az élet, testi épség abszolút jogvédelmet igényelnek, azonban nem ennyire egyértelmű az élet veszélyeztetésére irányuló beleegyezésnek, vagy az erre való kötelezésnek az esete. Nagy Ferenc szerint az életveszélynek a társadalomra hasznos célból történő vállalását az indokolt kockázattal egybevetve kell értékelni¹³. Véleményem szerint a legfőbb értékekre irányuló önrendelkezés nem lehet parttalan, csak kivételes jellegű foglalkozások körében értelmezhető.

Az életveszéllyel járó foglalkozást üzök körében kulcskérdésnek tekinthető a veszély vállalásának foka, ugyanis nem egységes a jogirodalom abban a kérdésben, hogy a beleegyezés csak a veszélyre terjed ki, vagy szükségképpen magába foglalja az esetlegesen

---

¹² Lord Denning a *Buckoke v GLC* (1971) ügyhez fűzött véleményében egy lángoló házhoz siető, de a piros lámpán áthajtó tűzoltó autó sofőrjének közúti szabályok megértése miatti felelősségét a végszükségi helyzet fenn álltára tekintettel nem tartotta megállapíthatónak. Az esetet idézi: Michael J. Allen: *Textbook on criminal law*, Oxford University Press, New York, 2007. 186. old.

¹³ Nagy Ferenc: *A Magyar Büntetőjog Általános része*, HVG-ORAC, Budapest, 2008. 152-153. old.

bekövetkező materiális sértő eredményt is. Helmut Fuchs szerint a veszélyes tevékenység vállalása kizárólag a veszélyhelyzetre vonatkozik, az ebből származó eredményre már nem¹⁴. Eltérő német jogirodalomból származó álláspont szerint, az elvállalás a veszéllyel együtt járó valószínű sérülésekre is kiterjed, ugyanis vállalásával belenyugszik annak lehetséges következményeibe is¹⁵. Álláspontom szerint a lehetséges sértő eredményt is magába foglalja a veszély elvállalása, hiszen a lehetséges sérelmekkel számolnia kell, így végszükségre sem hivatkozhat. Ha elfogadnánk azt – ami egyébként az Ab. gyakorlata is – hogy a beleegyezés csak az élet kockáztatására terjed ki, akkor a végszükség vizsgált, korlátozó rendelkezése alaptörvény ellenes, ugyanis olyan védekezési módtól zárna el az ilyen foglalkozást gyakorlót, amire a beleegyezése nem terjedt ki.

Fenti sarokpontok fényében, rátérek az alkotmány öreinek e tárgykörben született határozatainak ismertetésére.

Az Alkotmánybíróság a 46/1994. (X.21.) számú határozatában a kötelező veszélyvállalás kérdését az élethez való jog kontextusában is értelmezte. Az indítványozó többek között kifogásolta az akkor hatályos honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény katonai szolgálatot teljesítők esküjének¹⁶ az élet feláldozására vonatkozó szövegrészét. Az indítványt elutasító döntés indokolása szerint az állam nem rendelkezhet az emberi élet elvételéről, de a fegyveres szolgálatot végző katona helyzete nem is tekinthető a bizonyosan bekövetkező megfosztás esetének, csak annak kockáztatására terjed ki a kötelezés. Utalva a fentebbre írtakra, véleményem szerint a katonai hivatás immanens részét képezi az élet elvesztésének a reális lehetősége, így az állami kötelezettséget előíró szabály indítja el azt az okfolyamatot amelynek végén az esetlegesen bekövetkező halálos eredmény található, ami közvetett módon ugyan de az élet feláldozására való kényszerítést jelenti, így korlátozva az emberi méltóság lényeges tartalmát. Mindezt tovább erősíti a Btk. azon rendelkezése, amely a végszükségre való hivatkozás lehetőségét is elzárja az ilyen veszélybe jutó személytől.

Az Alaptörvény 54. cikk (1) bekezdése alapján még különleges jogrend (pl: háború) bevezetése esetén sem korlátozható az emberi méltóság. Fentiekre figyelemmel nem értek egyet Gárdus Ferencsel, aki szerint az állam „magasabb” szempontjai pótolják a katona tekintetében a veszélyelvállalást¹⁷. Az állam aktív módon még fontos közérdekű célból sem korlátozhatja ezen jogosultságok érvényesülését, ugyanis csak akkor rendelkezhet az emberi élet elvételéről amikor a jog eltűri az életek közötti választást, de tekintettel arra, hogy a közérdek és az élet heterogén fogalmak, így álláspontom szerint a végszükség korlátozó rendelkezései csak az önkéntes veszélyvállalás esetére vonatkoznak.

Az életre és testi épségre nézve jelentős kockázati tényezőket magában hordozó más szervek (rendőrség, tűzoltóság) állományába tartozók élethez való jogának érvényesülését is megvizsgálta a testület alkotmányossági szempontból. A 9/2004. (III. 30.) számú Ab. határozatban az elutasított indítvány többek között az Rtv. fentebb már idézett, a rendőr

¹⁴ Helmut Fuchs: Strafrecht, Springer, Wien, 1995. 133-134. old.

¹⁵ Adolf Schönke: Strafgesetzbuch, Beck, München, 1991. 1473. old.

¹⁶ A Magyar Köztársaság érdekeit, állampolgárainak jogait és szabadságát bátran, a törvények betartásával életem árán is megvédem.

¹⁷ Gárdus Ferenc: A végszükség a magyar büntetőjogban, Ludvig Ny., Miskolc, 1938., 61.o

életének kockáztatását előíró szabály alkotmányellenességének megállapítására irányult. Egyetértve Holló András alkotmánybíró különvéleményében foglaltakra, *az érintett személy a rendőri hivatás komplex – az élet kockáztatását is magába foglaló – feladatának ismeretében dönt, önrendelkezési jogát gyakorolva*. Az önkéntes veszélyvállalás, ellentétben az Alkotmánybíróság érvelésével az élethez való jog lényeges tartalmát ugyan korlátozza, azonban minőségi különbség a kötelező veszélyvállaláshoz képest, hogy ez a speciális foglalkozást űző saját elhatározásból történik, elfogadva az élet feláldozásának lehetőségét. Mivel az ehhez vezető okfolyamatot a veszélyt vállaló indítja el, csak az ilyen esetek illeszthetők a Btk. 23. § (3) bekezdésének korlátozó rendelkezése közé. Egyebekben az állam objektív életvédelmi kötelezettségét a megfelelő kiképzéssel, technikai védelmi eszközök biztosításával és a fegyverhasználat engedélyezésével teljesíti, azaz az élet kockáztatásának a minimalizálásával.

Az önrendelkezési jog azonban nem lehet parttalan, garanciális szempontból korlátokat kell állítani elé, az élet kockáztatásának tehát indokoltnak (szükségesnek) kell lennie, hasonlóan a sértetti beleegyezés érvényességéhez. Véleményem szerint ez akkor indokolt, ha a társadalom vagy a közérdek szempontjából hasznos cél enélkül nem vagy számottevően nehezen valósítható meg, tehát mint ultima ratio alkalmazható, ilyen az élet, a tulajdon vagy a közbiztonság és a belső rend védelmére hivatott szervek tevékenysége (nyomozó hatóságok, tűzoltóság, katasztrófavédelem). Tekinthejtük ezt az alapjogi korlátozás során alkalmazott teszt szigorú szükségesség követelményének. Mindezek alapján ebből a körből ki kell rekeszteni például a hegyi túra vezetőjét vagy annak az idősebb korú személynek a felelősségét, akire kiskorú gyermeket bízta¹⁸. Habár utóbbi esetekben erkölcsi elvárás talán lehet az élet feláldozása, de jogi sohasem, így a végszükségi helyzetre való hivatkozás is lehetséges. Ezen megállapításomat érvényesnek tartom az egyéb, az életük kockáztatását magába foglaló foglalkozást gyakorlók esetében is, ahol a fontos közérdekű cél hiányzik¹⁹.

V. A végszükség és a kötelezettség összeütközés viszonya

A kötelezettség összeütközés olyan, törvényben nem szabályozott jogellenességet kizáró ok, amely a végszükség fentebb tárgyalt rendelkezésével látszólagos kollízióban áll. A kötelezettségzegés formája lehet tevés vagy mulasztás, de minden esetben jogi kötőerővel kell rendelkeznie, azaz vagy jogszabályon vagy szerződésen alapuló jogviszonyokról van szó, így általában foglalkozás gyakorlásához kötődő esetekben fordul elő.

A jogintézmény klasszikus esetének tekinthejtük annak az orvosnak a helyzetét, aki a két egyformán lélegeztető gépre szoruló beteg életének megmentésére ugyan köteles, azonban előbbi készülékből csupán egy darab áll a rendelkezésére²⁰.

A hasonlóság ellenére a végszükség nem vonható teljes mértékben a kötelezettség összeütközés fogalmi körébe, csak részben tekinthető a speciális esetének, mivel a

¹⁸ A példákat említi Gárdus Ferenc: id. mű 61. old.

¹⁹ A bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény 2. § (1) bekezdésében expressis verbis leszögezi, hogy az e törvény hatálya alá tartozó tevékenységeket az emberi élet érvényesülésének biztosításával szabad végezni.

²⁰ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része, Hvg-Orac, Budapest, 2010. 157. old.

foglalkozásánál fogva, valamely tevékenységre köteles személy saját maga vonatkozásában nincs végszükségi helyzetben, hanem a veszélyben lévő személyek (például a lélegeztető gépre váró betegek) egy olyan speciális veszélyközösséget alkotnak, amelynek feloldására ő köteles. Mindezekből megállapítható, hogy az egyik személy megmentése a másik vesztét is jelenti egyben, de a foglalkozása során eljáró személy cselekménye a speciális végszükségi helyzetre is tekintettel nem büntetendő²¹. Ha ezt egybevetjük a Btk. 23. § (3) bekezdésében foglalt korlátozó rendelkezéssel, egymásnak ellentmondó, a kötelezett személy felelősségét megállapító eredményhez juthatnánk.

Fenti problémakörre is figyelemmel, szükségesnek tartom a törvényszövegben megjeleníteni azt, hogy – egyéb feltételek meglétekor – a végszükségre a veszélyt elvállaló kizárólag a saját élete vagy egyéb javai vonatkozásában nem, csak más, veszélyben lévő személyek vonatkozásában hivatkozhat.

VI. Nemzetközi összehasonlítás

Az európai büntetőkódexek büntethetőségi akadályrendszere nem egységes, de nagyjából hasonló okokra alapított körülmények zárják ki a felelősséget mindenhol. Azon országok büntető törvénykönyvében ahol a végszükség megjelenik, a részletszabályokat illetően jelentős eltérések tapasztalhatóak, főként igaz ez az arra való hivatkozás mértékének, határainak megállapítása terén, ami azt jelenti, hogy bizonyos esetek fennálltakor az elhárító magatartás kifejtésének a lehetősége kizárt. Ennek, mint fentebb kifejtettem, önmagán túlmutató alapjogokat érintő hatása van.

Az általam megvizsgált kódexekben a veszélyvállaláshoz kapcsolódó korlátozó rendelkezések fajtái több csoportba oszthatók, de megemlíteném, hogy sok országban – így például Franciaország, Svédország, Dánia, Ausztria - a végszükség szabályai között nem került említésre a fenti restriktió. Az alábbiakban a főbb szabályozási típusokra térek ki.

Spanyol Btk. 20. § 5. : *A szükséghelyzetben lévő nem köteles magát foglalkozása vagy hivatali helyzete alapján feláldozni.*²²

A spanyol megoldás egyedülálló az egész kontinensen, ugyanis nem, hogy nem korlátozza azon foglalkozás üzők védekezéshez való jogát, amellyel az élet elvesztésének kockázata együtt jár, hanem egyenesen feljogosítja az ilyen személyeket arra, hogy nem kötelesek eltérni a sérelem bekövetkezését, így a végszükség szabályai szerint menthetik magukat hazánkkal egyező arányossági keretek között.

---

²¹ vö. Bodnár M. László: A végszükség a büntetőjogban, Jate, Szeged, 1981. 33-36. old.

²² Forrás: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.11t1.html#a20

Kétségtelen tény, hogy a jog és erkölcs leginkább egymásba vágó metszéspontján tapogatózunk, továbbá az is, hogy az élethez való jog az egyik legnagyobb védelemre érdemesített alapjog, azonban szűk körben korlátozhatónak kell lennie. Ahogy a spanyol jogirodalom is rámutat a probléma gyakorlati következményére, hogy a törvényben foglaltakat pusztán attól a ténytől fogva nem lehet kikényszeríteni, hogy az adott személy például tűzoltó, rendőr stb. A végkövetkeztetés szerint ugyan objektív szempontból, ha az állampolgár beleegyezik foglalkozásának vagy hivatásának a gyakorlásába a törvényben foglalt kötelezettségeit teljesítenie kell. Azonban szubjektíve e kötelezettségének jogi korlátja van, azaz senkit sem kényszeríthet arra egy jogrendszer, hogy hőssé vagy szentté váljon, bár erkölcsi szempontból erre azért van lehetőség.²³ Mindezek alapján igen csak kétségesnek tartom azt, hogy az állam maradéktalanul eleget tud tenni élet vagy rendvédelmi kötelezettségeinek.

Lengyel Btk. 26. cikk 4. : *A végszükség szabályai nem alkalmazhatók, ha a tettes olyan jogi tárgyat áldozott fel, amelynek védelmére külön kötelezettsége alapján saját személye veszélyeztetése mellett is köteles lett volna.*²⁴

Olasz Btk. 54. cikk: *Nem alkalmazható a végszükség annak javára, akit speciális jogi kötelezettség terhel arra, hogy magát veszélynek tegye ki.*²⁵

A lengyel szabályozás hátránya, hogy nem határozza meg az elvállalandó kötelezettségek jellegét, így a magyarhoz hasonló túl tág megfogalmazása révén az kiterjedhet a kötelezően előírt, az önként vállalt és a jogilag nem szabályozott veszélyhelyzetekre is, ami véleményem szerint alapjogi sérelemmel járhat. Az olasz rendelkezést annyival pontosabbnak tartom, hogy a veszélyvállalás eseteit leszűkíti a jogi jellegű kötelezettségekre. Mindkettő esetben a megfelelő jogalkalmazói gyakorlattal a korlátozások kitölthetőek tartalommal.

Német Btk. 35. § (1): *A bűnösséget kizáró végszükség nem vonatkozik arra az esetre, ha a tettes a veszélyt maga idézte elő, vagy különleges jogviszonyban állt és így a veszélyt vállalnia kellett. A büntetés enyhíthető, ha a tettesnek nem a különleges jogviszonyra tekintettel kellett a veszélyt vállalnia.*²⁶

A német törvény a végszükséget az elhárító magatartás arányosságához viszonyítottan egy jogellenességet (csak kisebb sérelem okozásakor) és egy bűnösséget kizáró formára bontja, azonban kizárólag utóbbi esetben kerülhet sor a veszélyt vállaló felelősségének megállapítására. Nem értek egyet a fenti mennyiségi mérce szerinti megkülönböztetésnek, hiszen a különleges jogviszonyban álló személy minőségét kellene vizsgálni, és büntetés kiszabási kérdésként kezelni azt, hogy ténylegesen mekkora sérelmet okozott. A jogellenességet kizáró végszükség körében tehát abszolút jogvédelmet kapnak a veszélyt vállalók, hasonlóan a spanyol megoldáshoz. Továbbá véleményem szerint az alapjog

---

²³ Juan Bustos Ramirez: Manual de derecho penal español: parte general, Ariel, Barcelona, 1984. 250-251. old.

²⁴ Forrás: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10>

²⁵ Forrás: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=2205>

²⁶ Forrás: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>

korlátozás szükségességének követelményét sérti, hogy a nem különleges jogviszonyok alapján veszélyt vállalók főszabály szerint büntethetőek.

Litván Btk. 31. § (3): *Nem hivatkozhat végszükségre, aki fokozott veszéllyel járó foglalkozása vagy egyéb körülmények miatt köteles a veszély elvállalására.*²⁷

A közép és kelet európai büntető törvénykönyvek - így a szerb, horvát, litván - hasonlóan a magyarhoz, a veszélyben lévő foglalkozásával vagy hivatásával együtt járó következmények viselését írja elő.

A fentiekben megvizsgált öt Btk. mind egymáshoz mind a magyar szabályozáshoz képest más és más módon rendelkezik a veszélyvállalási kötelezettségről. A legtöbb országban megfogalmazznak olyan okokat mint a veszéllyel együttjáró foglalkozások és hivatások gyakorlása, vagy a speciális jogi kötelezettség, amelyek a végszükség személyi hatályát szűkítik. Megfelelő bírósági-alkotmánybírósági gyakorlat kitöltheti ezeket a fogalmakat további életvédelmet szolgáló szűkítő elemekkel, így csakis az adott ország jogalkalmazói gyakorlatának fényében ítéhető meg annak helyessége.

VII. Összegzés, javaslat

A dolgozat célja egyrészt az volt, hogy - a jogirodalom által marginális kérdésként kezelt - a végszükség személyi határának dogmatikai és gyakorlati problémáit bemutassam és javaslatot tegyek egy új szabályozásra. A Btk. 23. § (3) bekezdésében szereplő rendelkezés a veszélyben lévő személy élethez való jogát korlátozza, ugyanis az ilyen minőségben gyakorolt elhárító (ami lehet tevés és mulasztás) magatartásokat a törvényhozó kirekesztette a végszükség oltalmi köréből, azonban a büntetés céljának, szűkebben a speciális prevenciónak az érvényesülését illetően kétségeim vannak.

Polemikus megítélésű az élethez való jog korlátozhatóságának a kérdése, de véleményem szerint szűk körben, de igennel kell felelni a megengedhetőségét illetően, habár az Alkotmánybíróság gyakorlata inkább az oszthatatlansági doktrínát kívánja konzerválni. Ahogy fentebb kifejtettem, a veszély elvállalásának mint az önrendelkezési jog gyakorlásának ki kell hatnia az azzal együtt járó élet elvesztésére is, azonban ki kell rekeszteni e körből az egyoldalúan előírt kötelező életveszély vállalásnak az eseteit. A végszükség tárgyalt rendelkezésének megfogalmazása túlságosan tág és általános, ezért csak az olyan megoldás felel meg az alapjogi korlátozás követelményének, amelynek sajátja az életveszéllyel járó, kivételes és közérdekű jellegű foglalkozás önkéntes elvállaláson alapuló gyakorlása.

---

²⁷ Forrás: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>